

Poglavlje 2

Postavljanje ciljeva i izbor materijala

1. Uvod

Nastavnici se neprestano suočavaju s problemom opravdanosti: koji su razlozi mog izbora određenih ciljeva i tema? Identifikovanje nastavnih ciljeva i izbor tema predstavlja donošenje fundamentalnih odluka u nastavnom procesu. Ciljevi ne bi smjeli da budu samo kopirani ili prilagođeni, kao ni dogmatski nametnuti. Zapravo, trebalo bi da budu savjesno preispitivati, a konačni izbor trebao bi da se bazira na zdravom razumu i opravdanosti. Nakon toga – možda čak i zajedno s učenicima – trebalo bi da svjesno izaberete teme i nastavne ciljeve; svoj izbor promišljate u širim kontekstima i provjeravate izbor tema da bi identifikovali njihove vaspitno obrazovne vrijednosti. Ovaj je zadatak od ključne važnosti jer je broj mogućih nastavnih tema beskrajan, a vrijeme koje imate na raspolaganju za planiranje i izvođenje nastave ograničeno.

Pitanja koja slijede trebalo bi da vas usmjere i pomognu vam u složenom zadatku izbora i pripremanja nastavnih tema.

2. Zadatak i ključna pitanja za postavljanje ciljeva i izbor materijala

2.1 Zadatak

Nastavnici s osjećajem odgovornosti prema poslu koji obavljaju stalno se suočavaju s problemom opravdanosti: zbog čega sam odlučio da odaberem moguće ciljeve i teme?

Donošenje odluke o izboru nastavnih ciljeva najvažnija je od svih odluka u vezi s učenjem o demokratiji i ljudskim pravima. Ciljevi ne bi smjeli biti samo kopirani ili prilagođeni, kao ni dogmatski nametnuti. Zapravo, trebali biste ih savjesno preispitivati, a konačni izbor trebao bi se bazirati na zdravom razumu i opravdanosti. Za nastavnika je bitno da poveže nastavne ciljeve o kojima razmišlja s uslovima učenja koje učenici imaju te da ih njima i prilagodi (Vidi Poglavlje 1: Uslovi učenja i podučavanja).

Čim ciljevi postanu konkretniji, neophodno je uključiti aspekt sadržaja. Sve dok ne odlučite koji je to nivo postignuća što se tiče saržaja, to jest, izabranih tema, neće biti moguće da definišete nastavne ciljeve.

U procesu planiranja, rad na aspektima sadržaja u nastavi zahtjevan je i oduzima mnogo vremena. Na prvi pogled može da se učini da nije potrebno da se ulaže mnogo truda, budući da kurikulum postavlja jasne smjernice, a neki nastavni mediji nude detaljne predloge. Glavni zadatak, međutim, prepušten je vama, nastavniku: vi morate biti dobro vladati čitavim područjem znanja o kojem želite da podučavate; morate ga posložiti, jasno ga razumjeti, detaljno ga analizirati, kritički ocijeniti, svjesno izabrati teme i nastavne ciljeve, promisliti o svom izboru u širim kontekstima, provjeriti izbor tema kako biste procijenili njihovu vaspitno-obrazovnu vrijednost, itd. Ovaj je zadatak od ključne važnosti jer je broj mogućih nastavnih tema beskrajan, a vrijeme koje imate na raspolaganju za planiranje i izvođenje nastave ograničeno.

Sljedeća ključna i dodatna pitanja za vašu samoprovjeru namijenjena su da vas usmjeravaju i pomažu vam u tom složenom zadatku izbora i pripremanja nastavnih tema. Predlažemo da sarađujete s ostalim nastavnicima, a možda i s učenicima.

2.2 Ključna pitanja

Za postavljanje ciljeva:

- Koje ciljeve želim da postignem?
- Koje će kompetencije biti najvažnije na kraju nastavne jedinice?

- Iz kojih sam razloga odabrao ove ciljeve?
- Kako određujem prioritet svojih ciljeva (primarni i sekundarni ciljevi)?
- Koji su ciljevi bitni sada – za razred kao cjelinu, za pojedine učenike, dječake i/ili djevojčice?
- Jesam li se pobrinuo za to da ciljevi koje sam odabrao služe glavnim interesima i potrebama mojih učenika? Odgovara li zaista moja nastava onome čime su zaokupljeni moji učenici?
- Postoji li mogućnost da učenici učestvuju u definisanju ili izboru nastavnih ciljeva?
- Koliko je vremena (časova i sedmica) dodijeljeno postizanju ciljeva?
- Koje bi ciljeve trebalo da ostvare svi učenici unutar raspoloživog nastavnog vremena (opšti standard učeničkih postignuća)?
- Treba li da se definišu specifični nivoi učeničkih postignuća za učenike pojedinačno (vaspitanje i obrazovanje prema individualnim sposobnostima)?
- Jesam li osposobio učenike da sa znanja pređu na djelovanje, odnosno, mogu li sa sigurnošću primijeniti stečeno znanje?
- Na šta se fokusiram u svom predavanju – na kognitivne, lične ili društvene sposobnosti?
- Jesu li mi jasni kratkoročni i dugoročni ciljevi koji su najvažniji za moj razred, za grupe u učenju, za učenike i učenice pojedinačno?
- Jesam li ciljeve iznio jasno i eksplicitno?

Za izbor tema i materijala:

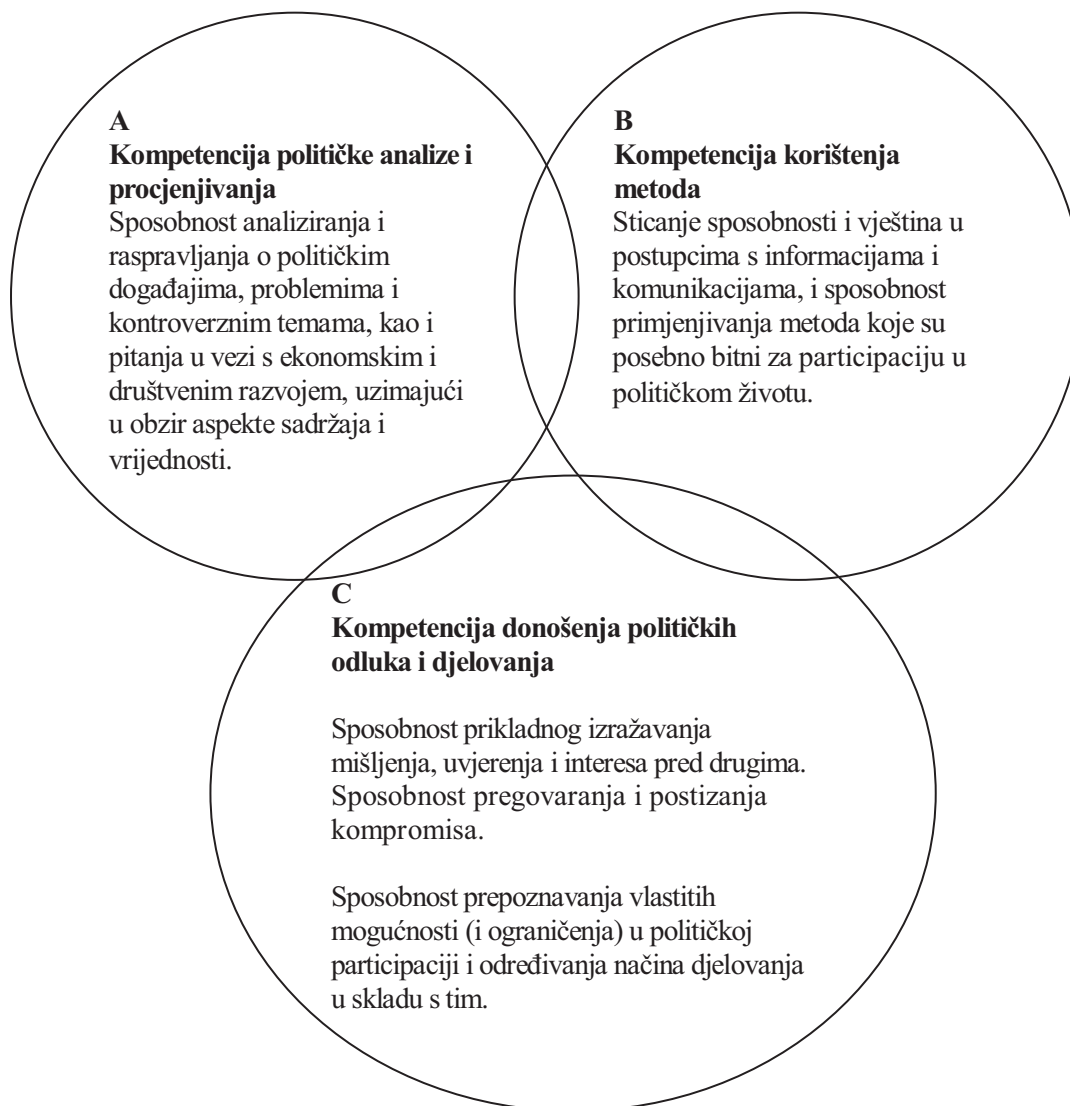
- Koje sam teme odabrao?
- Zašto sam ih odabrao?
- Kakva je struktura mojih tema?
- Je li moj izbor tema u skladu s nastavnim planom?
- Koji su aspekti tema koje sam odabrao zanimljivi mojim učenicima?
- Na koji način je učenje u školi povezano s učenjem van škole?
- Postoji li veza između teme i stvarnog života i sredine u kojoj učenici žive?
- Razumijem li dobro cijeli predmet, što mi omogućava da odaberem određenu temu? Kako se mogu bolje informisati? Treba li da sprovedem određena istraživanja ili eksperimente prije nego što na času počnem podučavati tu temu?
- Koje nastavne materijale imam na raspolaganju za pojedine aspekte te teme?
- Hoće li učenici i učenice tokom nastave moći da upotrijebe lično iskustvo, znanje i vještine (na primjer, djeca koja imaju drugačiju kulturnu ili jezičku pozadinu)?
- Hoće li tema biti jednako prikladna za specifične potrebe oba pola?
- Zanima li me odabrana tema?

Postavljanje ciljeva i izbor materijala

Radni materijal 1: Kompetencije učenika za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Učimo i živimo demokratiju i ljudska prava – Tri područja kompetencije za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Cilj vaspitanja i obrazovanja za demokratsko građanstvo jeste podržavanje razvoja kompetencija u tri oblasti, koja su međusobno čvrsto povezana tako da ne bi smjelo da se odvojeno obrađuju.

Kompetencija političke analize i procjenjivanja

Cilj je razvijanje sposobnosti analiziranja političkih događaja, problema i kontroverznih pitanja te obrazlaganje vlastite procjene. Škola može doprinijeti tom procesu podsticanjem učenika da strukturiranom analizom počnu sofisticiranije da shvataju građu.

Da bi se to postiglo potrebne su sljedeće vještine:

- prepoznavanje važnosti političkih odluka za vlastiti život;
- prepoznavanje i procjenjivanje posljedica političkih odluka;

- prepoznavanje i izlaganje sopstvenog gledišta i gledišta drugih;
- prepoznavanje i razumijevanje tri dimenzije politike:
 - a) institucionalne,
 - b) vezane za sadržaj,
 - c) usmjerene prema procesu;
- analiziranje i vrednovanje različitih faza političkih procesa na mikronivou (na primjer, školski život), mezonivou (na primjer, zajednica) i makronivou (državna i međunarodna politika);
- predstavljanje činjenica, problema i odluka uz pomoć analitičkih kategorija, identifikovanje glavnih aspekata i njihovo povezivanje s osnovnim vrijednostima ljudskih prava i demokratskih sistema;
- identifikovanje društvenih, pravnih, ekonomskih, ekoloških i međunarodnih okolnosti, interesa i razvoja u raspravi o aktuelnim kontroverznom pitanjima;
- prepoznavanje načina na koji je politika predstavljena u medijima.

Kompetencija korištenja metoda

Za učestvovanje u različitim političkim procesima potrebno je ne samo osnovno poznavanje političkih sadržaja, struktura i procesa, već i opšta kompetentnost koja se stiče i kroz druge predmete (a tu spada komunikacija, saradnja, baratanje informacijama, brojevima i statistikama). U sklopu vaspitanja i obrazovanja za demokratsko građanstvo moraju se učiti i podsticati posebne sposobnosti i vještine, poput sposobnosti iznošenja argumentovanog mišljenja za ili protiv neke teme, što je posebno bitno za učestvovanje u političkim aktivnostima. Cilj je korištenje tih vještina u metodama koje predstavljaju opšta mjesta političkog diskursa (rasprave, debate).

Kako bi se u tome uspjelo, potrebne su sljedeće vještine:

- sposobnost samostalnog pronalaženja, izbora, obrađivanja i predstavljanja informacija dobijenih iz masovnih sredstava komunikacije i/ili novih medija na kritički i fokusiran način (prikupiti, organizovati, ocijeniti statistiku, karte, dijagrame, grafikone, karikature);
- kritički pristup korištenju medija i sposobnost razvijanja vlastitih medijskih proizvoda;
- primjena empirijskih metoda na osnovni način (na primjer, tehnike anketiranja i intervjuisanja).

Kompetencija donošenja političkih odluka i djelovanja

Cilj je da se stekne sposobnosti za samouvjereno i primjereno istupanje i ponašanje u političkom kontekstu i u javnosti.

Kako bi se u tome uspjelo, potrebne su sljedeće vještine:

- sposobnost izražavanja vlastitog političkog mišljenja na primjeren i samopouzdan način te usavršavanje raznih oblika razmjene mišljenja;
- učestvovanje u javnom životu i sposobnost političkog djelovanja (usmene vještine komuniciranja poput izražavanja vlastitog mišljenja, raspravljanja, debatovanja, vođenja ili moderiranja rasprave; tehnike pisanih prezentacija i vizualizacije za plakate, zidne novine, zapisnike sa sastanaka, pisma uredniku, itd.);
- prepoznavanje vlastitih mogućnosti upotrebljavanja političkog uticaja, sastavljanje tima i zajednički rad;
- samopouzdanje, ali i sposobnost pristajanja na kompromise;
- prepoznavanje anti-demokratskih misli i tendencija te sposobnost da se na njih odgovarajuće reaguje;
- sposobnost prirodnog ponašanja u interkulturalnom kontekstu.

Postavljanje ciljeva i izbor materijala

Radni materijal 2: Dvije kategorije materijala za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Nastava i učenje bez neke vrste materijala nije nemoguće jer su materijali medij koji daje sadržaj, teme, informacije i podatke. Učenici razvijaju svoje sposobnosti baveći se određenim aktivnostima, što znači da „nešto rade” s nekim predmetom. Prvi na pamet padaju udžbenici ili radni listovi, i oni zaista jesu bitni za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.

Dvije kategorije materijala za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Međutim, specifičan profil obrazovanja za demokratiju i ljudska prava odražava se širim konceptom materijala i medija. Udžbenici i radni listovi primjeri su štampanih medija. U interaktivnom konstruktivističkom učenju nastavnici i učenici stvaraju različite kategorije materijala. Oni su autentični jer su materijali iz prve ruke, proizvedeni na licu mjesta, u određenoj situaciji, za ljude koji su prisutni tamo i tada. Kroz obrazovanje za demokratiju i ljudska prava zato, nastavnici i učenici nijesu samo korisnici materijala nego i njihovi proizvođači. U priručnicima II do VI ovog izdanja obrazovanja za demokratiju i ljudska prava predstavljeno je mnogo primjera za tu kategoriju materijala, koju vrlo često stvaraju učenici u okviru iskustvenog učenja ili radom na projektima, a opisi nastavnih jedinica i lekcija istražuju njihov bogati nastavni potencijal za učenike.

Tabela zahtjeva nastavnog procesa i materijala

Sljedeća tabela povezuje neke od tipičnih primjera za te dvije kategorije materijala – dobijenih putem medija i nastalih u procesima interakcije između nastavnika i učenika – za različite aspekte razvoja kompetencija kroz obrazovanje za demokratiju i ljudska prava. Ne zagovaramo pristrasnost prema jednom tipu materijala, već integrisani pristup. Međutim, održavanje nastave kroz demokratiju i ljudska prava od nastavnika zahtijeva da ozbiljno shvataju materijale koje naprave učenici.

Obrazovanjem do demokratije

Aspekti razvoja kompetencije	Materijali prenešeni putem medija	Materijali nastali u procesima učenja	
		Materijali koje su izradili nastavnici	Materijali koje su izradili učenici
Prethodni razvoj učenika	(Takvi mediji i materijali, naravno, postoje – na primjer, dječije knjige ili filmovi – ali oni su izvan nastavnikove percepcije)		Prethodno razvijeni koncepti, prijašnje iskustvo i procesi socijalizacije u porodici ili s vršnjacima, prethodno usvojene informacije u školi i van nje
Definisanje teme, izrada plana za čas ili temu			Ideje dobijene kroz <i>brainstorming</i> ili diskusiju
Informacije	Aktuelne novosti (štampane, TV, DVD, internet) Udžbenici	Predavanje Pribavljanje osnovnih materijala (na primjer, <i>flipchart</i> table, markeri, papir u boji)	Doprinosi učenika u nastavi (na primjer, dekonstrukcija poruka prenešenih putem medija, sažeci, domaći zadaci, prezentacije, argumenti u raspravama i debatama, komentari, pitanja)
Analiza i razmatranje	Tematika i kontroverzna pitanja u politici i nauci (radni listovi, udžbenici)	Objašnjenje ključnih koncepata Kritika koja zahtijeva dekonstrukciju	
Uvježbavanje vještina	Radni listovi (uputstva za vježbanje)	Pokazivanje i usmjeravanje	Povratne informacije
Participacija i aktivno djelovanje		Vođenje sjednica	Pitanja, primjedbe, uvidi, interesi
Procjenjivanje i vrednovanje	Testovi Upitnici Portfoliji	Posmatranje	Samoprocjenjivanje Povratne informacije Definisanje potreba za dalje učenje

Postavljanje ciljeva i izbor materijala

Radni materijal 3: Izbor i korištenje materijala u obrazovanju za demokratiju i

ljudska prava

Izbor materijala prenešenih putem medija

Širi koncept materijala implicira da će i nastavnici i učenici da biraju materijale. Učenici to rade u procesu konstruktivističkog učenja. Ovdje ćemo se fokusirati na ulogu nastavnika u izboru materijala kojima treba da se služi u nastavi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.

Kriterijumi za izbor materijala iz medija

- Pouzdanost: mogu li se autor, izvor, datum nastanka, itd., nedvosmisleno odrediti? Jesu li tekst, podaci, itd., preuzeti iz originala, i mogu li učenici (šrednjoškolski nivoi) uočiti je li nešto promijenjeno?
- Prikkladnost: odgovara li materijal nivou razumijevanja i razvoja kompetencije učenika, uključujući i njihovo iskustvo u dekonstruisanju poruka prenešenih putem medija? Materijali ne bi smjeli da budu ni prelagani ni preteški; trebalo bi da zahtijevaju trud koji unapređuje vještine učenika i njihovo znanje, razumijevanje i sposobnost razmatranja.
- Relevantnost: odgovara li materijal interesima učenika? Obraduje li temu ili problematiku koje učenici smatraju bitnim? Mogu li povezati sadržaj sa svojim već razvijenim konceptima ili iskustvom?
- Načelo ne-indoktrinacije ili pluralizam perspektiva: prikazuju li materijali različite perspektive? Izbjegavaju li zamku indoktriniranja učenika – u bilo kojem smjeru razmišljanja, procjenjivanja ili interesa (pogledajte segment o profesionalnoj etici nastavnika obrazovanja za demokratiju i ljudska prava koji je dat u ovom priručniku)?

Postupak s materijalima koje su proizveli učenici

Pisani materijali, slike, itd.: nastavnik ih može proučiti prije ili nakon nastave i odlučiti šta da preduzme.

Usmena aktivnost učenika mnogo je zahtjevniji zadatak za nastavnika jer mora spontano reagovati i vrlo često improvizovati. Pogledajte segment o vođenju plenarne diskusije datom u ovom priručniku.